

Boskär

Natur

Allra, allra längst ut bland utöarna sydost om Vinö ligger Boskär. I norr och söder skär, bådor, holmar och flader; tillsammans den yttersta landbarriären, vågbrytaren mot en vråkande Östersjö. Som sig bör är vågbrytaren uppbyggd av sten. I öster möter stötsidan Östersjön med en fransig kustlinje, storblockiga moränmassor och ogenomträngliga alridåer. I väster är läsida med strandängar och väldiga slätpolerade hållar som mjukt rinner ut i saltsjön. Öns inre är svårforcerat. Block och förkastningar, djungeltät tallskog och björnbärssnår, kärr och fukthål. Märkligt nog trivs reslig tall, en och även idegran förträffligt i detta utsatta läge. Vanligtvis är utskären bevuxna med utpräglad låg vegetation. Boskär är, för att ligga bland de yttersta skären, osedvanligt stor till ytan. Inte ens Öro har samma areal. Boskär är också en osedvanligt högrest ö för att ligga i yttersta kustbandet, trots att merparten av ön ligger under fem-meterskurvan och bergklackarna inte når högre än tio meter. Boskärs högsta punkt ligger 12 meter över havet. Öro når inte till midjan på Boskär.

Det utsatta läget till trots står ön med en rik flora. Orörd och sällan besökt har den blivit en rik fågelö; inte bara sjöfågel utan också stor skogsfågel.

Skärgården runt om består av små, oregelbundna nästan sönderskurna öar och skär, till synes utkastade huller om buller. Boskär är i det perspektivet väldig och sammanhållen. Ön trotsar hela skärgårdens riktning genom att vara orienterad svagt nordnordost-sydsydväst.

Historia

Förhistoria

Boskärs höjd över havet innebär historiska begränsningar; först vid tiden för bronsålderns början omkring 1800 f Kr kan de högsta topparna ha tittat över vattenytan. Läget var en annan begränsning. Med ett vattenstånd bara fem meter högre än idag, låg Boskär i en än mer avlägsen ytterskärgård än idag.

Vi kan nog förutsätta att Boskär träder inom människans rörelseområde först under medeltiden. Vid övergången järnålder/medeltid räknar vi med att vattnet stod knapp två meter högre än idag. Först då tycks Boskär blivit en ö att intressera sig för. Avståndet hit ut inte var längre oöverkomligt, utskärgården hade inrangerats i den kända världen.

Minsta lilla grynnan i arkipelagen runt om Boskär har ett eget namn, något som tyder på att öarna under lång tid har nyttjats flitigt. Namn på platser och punkter är en förutsättning för att muntligen kunna lägesbestämma och beskriva dem. Skärgårdsområden med gles namnflora är oftast föga nyttjade.

På Boskärs västra strand finns två labyrinter. Den ena, den sydliga, ligger på en gigantisk klippvägg strax intill vattenbrynet. Den uppges vara lagd av en strandsatt Vinöfiskare i början av 1900-talet. Ny eller gammal har den under i alla fall 1900-talet kraftigt förändrats. Tidigare klassisk med 10 vallar; nu med förenklad centrumdel och ändpunkterna omkopplade till fel slingor. Läget, storleken och antal vallar påminner mycket om den magnifika labyrinten på Blå Jungfrun, men stenarna på Boskär är mycket mindre än de på Jungfrun. Under alla omständigheter är den inte särdeles gammal eftersom den ligger nästan i vattenbrynet. Den andra labyrinten ligger på öns norra del, idag mitt inne i den djungellika snårskogen. Av själva konstruktionen återstår idag endast rester. Man kan med svårighet se att det en gång varit en labyrint. Hela berghällen inklusive de utlagda stenarna är kraftigt övermossade. Denna trojaborg ligger lite högre över havet och kan alltså vara gammal; inte förhistorisk, men kanske medeltida. I samband med en dokumentation på 1940-talet mättes den upp och beskrevs; diametern var sju meter och den hade tio vallar. Att bygga trojaborgar är en uråldrig företeelse som seglivat överlevt modernt tänkande och inspirerar människor än idag. Labyrinterna på Boskär ingår i en koncentration av trojaborgar, som är tydlig i denna del av skärgården. I länet söder härom har ytterst få återfunnits och detsamma gäller norr härom.

Hamnfiske

Namnet Boskär ger oss öns historia i ett nötskal; bo- i betydelsen (utskärs-) bod. Boskär har varit en utö, en plats skärkarlarna, troligen de från Vinö, nyttjat för säsongsfiske. Som skydd för manskap, redskap och fångst uppfördes bodar. Boskär omnämns i handlingar från 1500-talet som en utskärs ö där (av ålder) sillfiske bedrivs och hamnavgift erläggs. På 1600-talet omtalas Boskär av tre samtida beskrivare som fiskeläge; 1634 av Rhezelius och 1643 av Craelius. Johan Månsson beskriver i sin "Een Siö-Book" från 1644 Boskär som "...en hoop Bodhor". Fiskeläge vid denna tid och i denna del av landet är liktydigt med säsongsfiskeläge, nyttjat av skärkarlar från innerskärgården eller av folk från kustlandets gårdar för främst strömmingsfiske under sommarhalvåret. Den svenska ostkusten är full av dylika fiskelägen; allt från Boskär som aldrig tycks bestått av mer än en hop bodar till Kuggören utanför Hudiksvall som är stort som ett municipalsamhälle och utrustat med kapell. Som påpekats är minsta lilla kobbe runt om Boskär är namngiven, vilket visar områdets betydelse under lång tid.

I princip hela kusten med tillhörande skärgård var under medeltid och Vasatid kronogods. Skärgården var glest befolkad och sågs som en enda stor kronoallmänning. Utskärsfisket hävdades som regale, dvs en rättighet förbehållen kungen eller kronan. Detta kronans vatten "hyrdes" ut till hugade borgare eller bönder och kungens fogde uppbar hyran, dvs skatten, för rättigheten att begagna sig av fiskevatten och hamn. Skatten erlades i fisk; sill och torsk. De ställen där "arrendatorerna" samlades till fiske kom att kallas hamn och fisket som bedrevs därifrån för hamnfiske. Hamnfiske brukar förknippas med Gustav Vasa, men är inget han funnit upp. Han bara förfinade kronans möjligheter dra ekonomisk nytta av det. Hamnfiske har bedrivits sedan i alla fall den senare delen av medeltiden.

Så hyrde Kalmar borgerskap år 1312 ut sin fiskerätt vid Kalmar, Möre och Öland till Lübecks borgare. Namnfloran i skärgården vittnar också om fiskare komna från Estland, Finland, Ryssland m fl Östersjöländer. Hamnfisket har varit noga reglerat vi sk hamnordningar eller hamnskrån; reglering av skatt samt ordningsregler för alla berörda. Varje hamnfiske hade en hamnfogde, som skulle övervaka ordningen och bestämma straffsatsen för den som inte följde reglerna. Den äldsta bevarade hamnordningen är skriven för Huvudskär i Stockholms skärgård och kungjord 1450. Den var en ren ordningsstadga för dem som bedrev fiske här. Hamnstadgorna reviderades under tidernas lopp. De gör till långt fram i tiden fullkomligt klart att fiskegrunden är kronans, att kronan därför ska ha en del av fångsten och att de alla är författade på uppdrag av kungen. Under 1700-talet, men framför allt 1800-talet, tvingades kronan successivt att avstå från detta privilegium. Den nya fiskestadgan 1852 upphävde den sista hamnordningen.

Hamnfiskelägena tycks ha utnyttjats hela sommarsäsongen, kanske periodvis beroende på fisktillgång och andra arbetsuppgifter. Självförsörjningsgraden var i det förindustrialiserade samhället nästan total, och det gällde inte bara bönder och fiskare utan även städernas, storgodsens och klostrens befolkning. En viktig del i hushållningen var från och med medeltidens senare del saltad fisk, framför allt strömming.

Det som skiljer Boskär från de andra "stora" hamnfiskelägena i skärgården är avsaknaden av tomtningar; höga stengrunder till tillfälliga hus och bodar. På Boskär finns inga kända tomtningar. De rester av stengrunder som finns på ön är sannolikt lämningar efter sentida bebyggelse och eller sedvanliga bodar.

Bosättning

Väl tilltagen yta och höjd över havet har inte varit tillräckliga förutsättningar för ett dragligt mänskligt liv året runt. Boskär har genom alla tider förblivit en obebodd utö - med ett undantag. Omkring år 1700 tycks en vindtålig familj slagit sig ner på ön. I födelseboken för 1702 är ett barn vid namn Simon inskrivet som son till Anders på "Booskiär". I 1707 års dombok kan man läsa att "Andres Simonsson i Boskiär har kallat Anders i Wijnöö för tiuf och skiälm". Nybyggarna lyckades avtvinga den steniga ön en liten åkerlapp och röjningsstenen lades upp i en skyddande mur runt om. Vi kan förmoda att åtminstone några får, förhoppningsvis också en kossa, betade på ön. Troligen låg stugan på öns södra spets där berget är plant nog för stuga och skötgård och ligger torrskott ovanför den lilla naturhamnen. I vilket förhållande Anders på Boskär stod till bönderna på Vinö vet vi inte. Inte heller varför han dristade sig att utmana ödet här. Försörjningsbasen och bevekelsegrunden måste ha varit fisket. Åkerlappen och djuren var en del av självhushållet, utan vilket man inte alls skulle ha överlevt här ute. I mantalslängden från 1746 uppges Boskär vara öde. Inte att undra på. Det synnerligen utsatta läget måste vara svårt att övervintra i. Marginella bosättningar som den på Boskär avsätter mestadels mycket få och otydliga spår såväl fysiskt som i de skrivna källorna.

Bodar

I handlingarna till storskiftet på Vinö, förrättat 1810-11, redovisas Boskär som en betesö och ett hus är markerat ovanför hamnen på sydspetsen. Lantmätaren har till akten sammanfattat en diskussion som tydligen förts om ön. "Som Boskär icke allenast är ganska avlägsen från byn utan och medelst flera hemmans åboars

vistande där städes är underkastad mycken ofrid och annan olägenhet. Så blev samtliga överens att nyttja densamma tillhop såsom ett nödigt hamnställe för hela byn och alltså en plats till allmänt behov aftaga."

Och så blev det. Boskär har av Vinöborna nyttjats för utskärsfiske och jakt. Invid hamnen finns grunder till några bodar eller stugor. Vid 1900-talets början fanns två bodar på ön, den ena tillhörande Vinö den andra Grönö. Båda brann ner, men Vinöboden byggdes upp igen.

Men Boskär har inte bara varit plats för arbete och slit. Vackra, vindstilla sommarkvällar kunde traktens ungdomar samlas här ute, långt från stränga, förmanande blickar. En av de väldiga hållarna på västsidan var jämn och slät nog att tjäna som dansbana; i lä för östanvind och med en dalande sol i väster.

Dagsläget

Boskär ägs och förvaltas av Vinöborna som också gemensamt ansvarar för den lilla boden och hamnen som finns på ön. Än nyttjas ön för säsongsfiske och jakt, om än under mindre ekonomiskt tvingande former än förr.

Ön är idag en fristad för växter och djur eftersom ingen odling, röjning eller avverkning förekommer. Naturen har här en chans att återerövra en bit mark och bli natur i ordets rätta bemärkelse. Människans mekaniska påverkan på Boskär är idag i princip ingen (dessvärre finns ju annan påverkan som är nog så allvarlig). Därav den synnerligen svårframkomliga terrängen. Ett stycke skärgårdsnatur i ordets rätta bemärkelse.

Målsättningen med reservatsbildningen var för Boskärs del att behålla och trygga faunans existens och därmed områdets höga egenvärde.

Skydd och förordningar

Ingår i Misterhults naturreservat som bildades 1967.

Litteratur

Lantmäteriets arkiv

Kalmar läns museums arkiv

Kring en lotsgårds historia. Ragnar Wirsén 1968

Några skärgårdsnamn. Ivar Modéer, Stranda 1933

Smålandskustens labyrinter. Bo Stjernström, Tjustbygden 1992

Havsband. Sten Regnell ?

Misterhults norra skärgårdsreservat. Disposition och skötselplan,

Skogsvårdsstyrelsen 1975

Medeltida utskärsfiske. Enstudie av fornlämningar i kustbygd. Peter Norman 1993

Det medeltida Småland. Aspeland, Sevede och Tuna län. Axelsson, Rahmquist.
1999